

TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Tog'aeV Keldiyor Xamidovich

keldiyortogaev@gmail.com

Navoiy davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: *Maqolada tasviriy san'at darslarida o'quvchilarga rasm chizish ketma – ketligini, naturaning konstruktiv qurilishini, perspektiva qonun-qoidalarini, soya – yorug'liklarini shtrixlarasosida ko'rsatishi o'quvchining ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirib borishi haqida yozilgan.*

Kalit so'zlar: *Tasviriy san'at, o'qituvchi, o'quvchilar, innovatsiya, bilim, malaka, ko'nikma, ta'lim, tarbiya, didaktika.*

Annotation: *In the article, it is written that showing students the sequence of drawing, the constructive construction of nature, the rules of perspective, shadow and light between the lines in the art classes develops the student's creative skills.*

Key words: *Fine art, teacher, students, innovation, knowledge, skills, education, training, didactics.*

KIRISH

Tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularni sohaga oid zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ilmiy-texnik innovatsiyalardan mustaqil ravishda, ijodiy foydalanish hamda istiqbolli vazifalarni hal qila olish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan sanaladi. O'qituvchining o'quvchilarga rasm chizish ketma – ketligini, naturaning konstruktiv qurilishini, perspektiva qonun-qoidalarini, soya – yorug'liklarini shtrixlar asosida ko'rsatishi o'rganuvchining ijodiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bundan kelib chiqadiki pedagogik jarayonda o'qituvchining so'zi eng asosiy o'rinda bo'lib rasm esa to'ldiruvchivosita hisoblanib, amaliy o'rgatishda muhim o'rinni egallaydi.

Tasviriy san'at darslarida sinf doskasida rasm chizish ko'rgazmalilik principining muhim vositalaridan biri bo'lib hisoblanadi. Yangi mavzuni og'zaki tushuntirish bilan bir qatorda qisqamuddat ichida chizilgan qoralama ya'ni eskiz o'quvchilarni idrok qilish jarayonini tezlashtiradi.

O'qituvchi doskada shakllarning tuzilish qonuniyatlarini, naturani chizish ketma-ketligini chizib ko'rsatishi zarurdir. Biroq doskada tez, malakali rasm chizish o'qituvchidan bir qator maxsus mashqlarni bajarishni bu sohada etarli ko'nikma, malakaga va tasviriy savodxonlikka ega bo'lishini talab etadi. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi zamonaviy pedagogika faniga asoslangan.

Tasviriy san'atning didaktik asoslaridan biri barcha o'quv vazifalarining ma'lum bir ketma-ketlik bilan echilishidir. Shunday qilib, rasm chizish jarayoni o'zining boshlanishi, davomi va yakuniga ega. Boshqacha aytganda, narsaning o'ziga qarab rasm

chizishning bosqichlari mavjud bo'lip, ya'ni ketma-ketlikda rasm chizish. Bular quyidagilar:

1. Rasm chizish jarayoni joy tanlashdan boshlanadi. Tanlangan joy, ya'ni ko'rish nuqtasi qo'yilgan narsaning shaklini, hajmini, fon bilan bog'liqligini to'la namoyon etishi kerak, yoki uning yaxlitligi ta'minlanishi zarur. Ko'rish nuqtasining to'g'ri tanlanganligi naturaning anchahajmli, aniq ifodalanishini ta'minlaydi. Ishning birinchi bosqichida chizilayotgan narsani qog'oz tekisligiga kompoziciya nuqtai nazaridan komponovkaga e'tibor qilinib, to'g'ri joylashtirilishi

kerak.

2. Rasm qog'ozga nisbatan juda katta yoki juda kichik, o'ng yoki chap tomonga surilgan bo'lmasligi kerak. Qog'ozni joylashtirish tajribasiga ega bo'lmagan o'quvchilar o'rganish jarayonida tasvir izlovchi moslamadan foydalansalar, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Rasmning kompoziciyasini belgilashda yorug'lik tushishi, predmetlarning rangi, tusi, kattakichikligi, ufq chizig'iga nisbatan qanday joylashganligi hisobga olinadi. Tabiiyki, rasm qog'ozgasig' may qolishi mumkin yoki aksincha qog'ozda ko'p bo'sh o'rin qoladi. Shuning uchun rasmning umumiy ko'rinishi engil chiziqlar bilan qog'oz tekisligida belgilanadi: umumiy eni, balandligi, uzoq-yaqinligi. So'ng naturada mavjud narsaning bir-biriga nisbatan o'lcham munosabatlari aniqlanadi. Albatta, ufq chizig'i esdan chiqmasligi kerak. Tasvirning umumiy chegaralari qog'oz tekisligida aniqlab qo'yilsa, rassom shu bilan o'ziga aniq kompozicion vazifa qo'ygan bo'ladi. Shubosqichdan boshlab kompoziciya ichida joylashgan predmet shakllarining bir-biriga nisbatlarini topgan holda chizish boshlanadi.

Ish jarayonining mazkur bosqichida shakl tuzilishlari aniqlanadi va umumiy soya kiritiladi.

Umumiy soyaning ikkinchi bosqichda kiritilishi tasvirlovchiga proporcional bunda predmetlarning bir-biriga tavsifi, munosabatlarni aniqlashda yordam beradi. Proporcional munosabat tushunchasibuyumlarning shakllari, tashqi tuzilishi va tus (soya-yorug') munosabatlarini anglatadi va ular orasidagi bog'liqlikni nazarda tutadi.

Bu bosqichda shakllarning konstruktiv tuzilishi aniqlanib, hajmini to'liq etkazilishiga erishiladi.

Predmetlar soya-yorug'ligi ustida ishlaganda umumiy tus munosabatlariga katta e'tibor berish kerak. Ish jarayonida rasmni o'quv topshirig'i bilan doimiy ravishda solishtirmoq lozim. Shuning uchun molbert yoki planshet rassomdan uzatilgan qo'l masofasida joylashishi shart. Mazkur bosqichda predmetning barcha qismlari va detallariga alohida e'tibor qaratiladi. Yorug'lik tusiorqali rasmda narsaning fakturasi ifodalanadi. Yakuniy ish bosqichida rasm natura bilan, ayniqsa, planlar ifodalash nuqtai nazaridan taqqoslanadi. Bu bosqichdagi vazifa tasvirlangan barcha detallarva shakllarni yaxlitlikka keltirish – umumlashtirishdir. Shuning uchun dastlab yaqin plandaginarsalarning chiziqlari, soyasi, tus munosabatlari bilan solishtiriladi, kerakli joylari bo'rttiriladi yoki aksincha xiralashtiriladi.

Bajarilgan rasm aniq, jonli, tabiatga yaqinroq ifodalangan bo'lishi uchun rasm chiziqlarigakatta e'tibor berilishi kerak. Darhaqiqat, qalamtasvirda chiziqning roli katta. Nafis chiziq rassomgaqator plastik va fazoviy vazifalar yechimini topishga yordam beradi. Shakl, hajm soya-yorug'sizham bemalol ko'rsatiladi.

Shu sababli o'qituvchi darsda muvaffaqiyatga erishish uchun o'zida borliqqa nisbatan badiiy ko'rish mahoratini rivojlantirishi kerak. O'quvchilarni darsga qiziqtirish, ularda rasm chizish malakasiga va shuningdek, estetik tasavvurga ega bo'lishlari uchun o'z pedagogik mahoratini ishga solishi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Hasanov R. Tasviriy san'at darslari samaradorligini oshirish yo'llari. Toshkent: «O'qituvchi», 1984.
2. Abdullaev N. San'at tarixi. Toshkent: "San'at", 2001.